

چیهتی دل و چێزوه رگرتن له نهینیه کانی بوون له شیعره کانی صافیدا

پ. د. په خشان ساپیر حهههه¹

دل نزانم شیتته یا سه رخۆشه یا دێوانه یه
یا ئیلاهی ئیشی وا عه کسێ به من تاکه ی دهکا
(صافی)
هیچ فێربونیکێ عه قل به بی دل نییه (ئه رستو)
موددیکه دلم لی ونه، ئه و شیتته نه قامه
رۆیشته لای قامه تی ئه و تازه نه مامه
(سهید کامیلی ئیمامی)

پوخته

یه کێک له و شاعیره سوڤییانه ی رۆلێکی بهرچاوی له نیو ئه ده بی کوریدیدا
هه یه، صافی شاعیره، که نه مری شیعره کانی له ره وته سوڤیگه رییه که یدایه و
خاوه ن دلێکی گه وره و فراوانی هینده ی عیشقه که ی، عیشقی بو جوانی خوایی
له ئاکامی جوانی هه سستی، به مه ش بوته خاوه ن پێگه یه کی گرنه گ له
به ره مه هینانی شیعردا، وه ک چۆن و تراوه: (قلب المؤمن دلیله)، ئه ویش دلی
رینیشاندرو مه شخه لی بینیه کانی بووه، ته نانه ت نازناوه که یشی ده لاله ت له و
رپێگه یه ده کات که گرتبوویه بهر، هه ر خۆی سولتانی عیشق و جوانیه کانی
بوون بووه، چونکه بناغه ی ژیا نی دل و مه سستی جوانی و موسیقا پێکهیناوه،

¹ زانکۆی سۆران، فاکه لته ی ئاداب. Pakhshan.hamad@soran.edu.iq

له كوتاييدا هەرسىكيان رەمزی جوانين، هەروەها پەرستىن له دیدى سۆفيگەرييهكانەوه دڭ دەشواتەوه و ناهيلىت گەردى رقى تيدا بمينيتەوه. مەعريفەى جوانى لای صافى له ئاکامى پەرودەى گيانى و پيکھاتەى کەسیتی شاعير هەلقولاولە، هەر خودى مرؤف بوونەوهرىكى پر له جوانييه و جوانيش بەرھەمدىتیت، چ جاي ئەوهى کە کەسەکە شاعير بىت له لایەکەوه و سۆفى بىت له لایەكى ترەوه، ئەمانە هەموى بەشدارى له جۆر و چۆنيەتى بەرھەمھيتانەکە دەکن. صافى بە چاويكى عاريفانە مامەلەى له گەل بوون و جوانييهكانى نيۆ بوون کردوو و خاوەن ھۆشيارىيەكى ناوەكى بوو، بۆيە دلى وەك ناوەنديک و چاوى دلى وەك پەنجەرەيەكى هەميشە والا بەسەر بابەت و کيشەو چارەسەرييهکاندا روانيوە.

وشە کليبهکان:

دڭ، صافى، رەخنەى ئەدەبى، ھونەرى جوانى، شيعرى سۆفيگەرى

۱- پيشەكى

صافى (۱۸۷۳_۱۹۴۲) يەكێكە له شاعيره ناوآارهكانى كورد، كە وەكو شاعيريكى سۆفى و سۆفييهكى شاعير له نيۆ جوانيى نهينببەكانى بوون له مەلەکردندا بوو، بە مەبەستى گەيشتن بە ئەو پەرى راستيهكان و دۆزىنەوهى سەرچاوهى ئەو جوانييانەى مەستى کردوو، بۆيە بەشيك له پانتايى شيعرى سۆفيگەرى، سەربارى ئايين، ھونەرى جوانيى و چيژوهرگرتن له جوانييه، كە بە رەھەنديكى گيانى دەناسريت و هيزيك بە شيعرى ئايينى و رەھەندەكانى شيعرى ئايينى و زوھديش دەبەخشيت.

ھەر خۆى ئەزموونى جوانيى پەيوەستە بە ئەزموونى سۆفيگەرى، ئەو خالە گرنگ و جەوھەرييهى كە ئەم دووانە كۆدەكاتەوه ھيلى ئەو

سیحریه که دهوری شیعی سۆفیگه ری داوه، له پال ئەو تەمومژەدی له ئاکامی فراوانی ئەزموون و پەنگدانەوهی جوانییەکانی یەزدان له نیو هەموو شتە ورد و درشتەکانی بوون و گەردووندا، که وای له شاعیریکی وهکو صافی کردوو هەردەم له حالەتی سەرسوڕمانیکی هەمیشەبییدا بێت و دلی بییته ناوهندی وهلامدانەوهی هەموو پرسە گرنگەکانی چهقی بەرپۆهبردن.

بۆ ئەم مەبەستە ئەم لیکۆلینەوهیە هەول دەدات بگاتە وهلامی چۆنیەتی بەسەنتەربوونی ((دَل و چیژوهرگرتن له نهینییهکانی بوون له شیعرەکانی صافی دا)) و تاوتویکردنی، وهک چۆن (ابن عربی) دلی به ئامرازیک داناوه که له ڕینگەیهوه _مەعریفە ی چیژوهرگرتن_ دەچەسپیت، به واتایەکی تر دَل ئەو پانتاییهیه که مەعریفە ی تیدا بەرهم دیت، بۆیه (چاوی دَل) یش چاویکی رۆشنتر و بالاتره له چاوی سەر، لهو ڕوانگەیهوه (صافی) ی شاعیریش هەموو مەعریفە و ڕوانینەکانی له سەنتەری (دَل) هوه پینگەیشتوووه و (دَل) له لای صافی هەمووه نەک پاژەیهک، سەرچاوهیهکی دهوله‌مەند و پڕ بەخششە نەک قەبارەیهکی بچووک، هەروەها (دَل) دەسەلاتی تا رادەیهک رەهای هیه و کهسیتی مرۆف دیاریدهکات، شاعیر متمانهی زۆری به دَل هەلچنیوه، له دهوری دَل دەسوڕیتەوه و نایه‌وی لێی دوور بکه‌ویتتەوه، هەرچه‌نده دَل له شیعی کوردی و له نیو غەزەلی ئاسایی و غەزەلی هەستی و بابەتەکانی دیکەشدا تەوه‌ری سەرەکی، بەلام له شیعی سۆفیگه‌ری دەبیته بنچینه‌یهکی پتەو و هەموو سەرەداوه‌کان له‌ویوه سەرچاوه ده‌گرن، ئەم لیکۆلینەوهیە هەولیکه بۆ دیاریکردنی رێژە ی بەکارهینانی دَل و هاوواتا و وهسف و بابەتە په‌یوه‌سته‌کان پێیه‌وه لای شاعیریکی وهکو صافی که شیوازی مامه‌له‌کردنی له‌گەل دَلدا تاییهت و ناوازه‌یه.

۲_ ته وهری یه که م / دل؛ دهنگی عه قل له سینهدا

دل ټه و قه باره بچوکه ی که زورترین ئاخواوتنی له باره وه کراوه و دهکړیت، بوته مایه ی سهرسورمانی فه یله سوف و شاعیر و زانا و نیگارکیش و هه موو ټه وانی دیکه، دل دوو جوړه یه که میان: ماددی و دووه میان: مه عنه وی و شاراوه، له زمانی عه ره بی (قلب) و (فؤاد) به کارده هینریت، جیاوازن، هه ندیک جار (فؤاد) به عه قل یا روچ دهوتریت و له شاعردا جوانی خو ی هه یه (قلب) گشتیتره له دل، وهک: له دیریکي شاعیر ټه بی ته مامی تائی (۱۸۸_۲۳۱ک) دا هاتووه:

نقل فؤادک حیث شئت من الهوی

ما الحب الا للحبيب الأول (دیوان ابي تمام، ۱۹۷۵: ۲۵۳)

ههروه ها له دیریکي شاعیر ټه حمده شهوقی (1932_1868ز) دا هاتووه:

و کنت اذا سألت القلب یوما

تولی الدمع عن قلبي الجوابا (الشوقيات، ۲۰۱۲: ج ۳)

پرسیاریک لیره دا سهره لده دا ټیا ټه وه ی له باره ی دل و تراوه، هه ټه وه یه که له ټایین و ټه دهبدا هاتووه، یا دوو شتی جیاوازن ټه میان ماددی و ټه وی تریان مه عنه وی؟

دل که له نیوان هه ردو و قه فه زه ی سینگدایه، له سینگه وه نزیکتره وهک له پشت، بو یه ته نانهت هه کیم و پزیشکه کان جارن له وانه (ټیبن سینا) خو شه ویستیان به نه خو شییبه ک داده نا که دوو چاری دل ده بیت، نهک می شک.

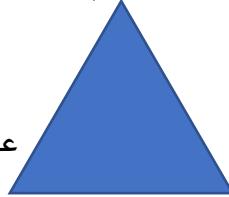
ټه ی ره فیقان مه نع ی نالینم مه که ن بی ئیختیار

حاله ټیکه موبته لایه دل له دهستم ده رچووه. (دیوانی صافی،: ۲۱۵)

دل و واتاکانی له قورئانی پیروژدا ۱۳۲ جار به تاک و کو له گهل هه نديک راناودا هاتووه، ۴۴ جار سينگ يا سینه به واتای دل هاتووه، ئەمه و جگه له فهرموودهی پیغه مبهر (د.خ) هاتووه: ان في الجسد لمضغة لو صلحت لصلح الجسد كله و لو فسدت ففسد الجسد كله، ألا و هي القلب) (رواه المسلم: ۱۵۹۹).

ئەمه ئەوه دهگه یه نیت که دل پاشای جهسته یه و جهسته به پړیوه ده بات، ههروه ها دل ناوه ندی باوه ر و ئەو سه رچاوه پر به خششه یه که هه میسه به دوا ی خودی خوا دا دهگه ریت، و له عه شقی ئەودا په ریشانه، بویه دل له نیو کتووری ئیسلامیدا هاوواتای دهر وون و ته ودری په رستن و چاکسازییه و عه قلیش شوینی تیرامان و درکپکردنه. دل لای شاعیره سو فیگه ریبه کان له م هاوکیشه سیگوشه ییه دا خو ی دهنوینیت:

باوه ر

عه قل (عه قلی سهر و عه قلی دل)

زانست و
مه عریفه

به هو ی زانست و عه قله وه باوه ر که به ره و لوتکه هه نگاو دهنیت، شاعیره سو فیگه ریبه کان پشت به زانست و مه عریفه و هه ردوو عه قله که ده بستن بو به ده ستهینانی باوه ری زیاتر و تئیدا ناسینی راسته قینه ی خوا.

سو فیگه ره کان له ناسینی خوا دا سی ئاراسته ده گرنه بهر به مه بهستی دروستکردنی په یوه نندیه کی گیانی که بریتین له: (ئو دلای پییه وه خه ریک ده بیت، ئو گیانه ی خو شیده ویّت و عاشقی ده بیت، ئو نهښیبه ی

ليپرادهمينيت، نهو ئامرازانه ي ناسيني خوا له ريگه ي ئيشراق و
دوژينه وه و ئيلهام بهديدت (أنيكسون، 1958: 72)،
بويه سوږي دهلي: (بروانه دلته چونكه خاوهني ئاسمان و زهوي تيدايه)
(سه رچاوه ي پيشوو)، له بهرته وه ي دل هميشه هه ول ددات
پووناكيه کاني نيو شاراوه و غه يبييه کان بدوژيته وه، هه ر دلله كه كار
له سه ر خوښه ويستي به زدان دهكات و به خوښه ويستي خوا سه ر خوښ
دهبيت، رابعه ي عه دهويه دهليت:

أحبك حبين حب الهوى و حبا لأنك أهل لذاكا
فأما الذي هو حب الهوى فشغلي بذكرك عن سواكا
و أما الذي أنت أهل له فكشفك لي الحجب حتى أراكا
فلا الحمد في نا و لا ذاك لي و لكن لك الحمد في نا و ذاكا....(الغزالي، 2003: 310)

له ريگه ي دلله وه مروږي سوږي دهيه وي هه موو ئامانجه کاني به دييه نيت،
به تايبه تيش به دييه ناني (مروږي کاميل) كه سه رچاوه كه ي لاي (ئيبن
عه ره بي) (1164_1240 ز) هه لقولاوه، سيما کاني له شيعره کاني مه لاي
جزيري (1570_1640 ز) يشدا به ديده کريت، دواتریش سافي كه بو ته م
مه به سته هه وله کانيان له عيشقي خواييدا چرکردوته وه، کاميلبووني
مروږ له تيروانيني عاريفاندا نهو عه شقه يه كه له ريگه ي دلله وه
به دهست ديت نهك به عه قل (بروانه: گرمارودي، 1384: 75_94).

ئيبن عه ره بي وا مامه له ي له گه ل دلدا کردووه كه ئامرازيكه له ميانه يدا
مه عريفه ي چيژبه خش بلاوده کاته وه، به واتايه كي تر دل نهو بنکه
سه ره کيه يه كه مه عريفه ي تيدا دهرده که ويټ، ته نانه ت له فه ره نگی
سوږيگه ريديا (چاوي دل) به ديده کريت، نه مه ش ده لاله ت له وه دهكات كه
چاوي دل به يژتريشه له چاوي سه ر، چونکه لاي ئيبن عه ره بي ئاستي

زانسته شاراوهدکان زانستیکه له سهرووی عهقلدایه، ئەم زانسته یهزدان به دلی دهبهخشیت، تاییهته به پیغهمبهر و پیاوچاکان(ابن عربی،؟:۳۱). هه موو ئەو ههلوستانه ی که شاعیره سوڤیگه ریهکان له باره ی دلی دایانرشتوو، په یوهسته به کاریگه ریه ی تیگه یشتنی باسکردنهکانی دلی له قورئانی پیروژدا (بن عربی:۲۰۰۹).

دلی لای مهولانا ریرهوی رهوشی مروڤه بو گه یشتن به هه ق و به دیهینانی پیگه ی جیگه رهوی خوا، له مهسنه وییه که یدا هاتوو: صاحب دل آینه شش رو بود حق آزو در شش جهت ناظر بود دلی پیاوچاکان چه شنی ئاوینه ی شهش رووه، هه ق تییدا به هه موو لایهکاندا دهروانیت، ههروهک چون کور وتویه تی: دلی ئاوینه ی دلی، لای سوڤیگه ر دلی ئاوینه ی ناسینی خواجه، له ئاکامی ئەوه ی دلی رایه خی مه عریفه و باوه ره و مروڤ دهخاته حاله تهکانی مهستی و سه رسورماوی(بو زانیاری زیاتر بروانه: فروزانفر، 1361، ههروه ها: نقابی، 1387)

مهولانا له شوینیکی دیکه دا دهلی:

آن صفای آینه لاشک دل است کو نقوش بی عدد را قابل است
دل هه میشه له بهرانبهر عهقل دهو سهستی و له ململانیه کی
بهرده و امان، به واتای مشتومری نیوان دلی و عهقل هه میشه ییه و به
هیچ شیوه یهک کو تاییان نایهت وهک دوو جه مسه ری دژبه یهک له هیچ
کاتیکدا له یهک سهنگه ر کو نابنه وه و کارناکه ن.
ههروهک کامیل دهلیت:

من دهلیم شاری دلم باغ و گولستانه که چی

عهقل ئەلی نا قه سه به ی شو رشی مه ستانه نه چی(دیوانی کامیل: 78)

شيخ عه بدولر حمانی تاله بانى (خالص) (1798_1858) که باوکی شيخ
په زای شاعیر بووه، غزه لیکى به فارسی هیه، له گهل ئەم شيعره ی
(ئاوات) یه کده گریته وه، که دهلی:

عقل میگوید به من هر دم که ترک یار کن
عشق میگوید که: هی هی، ترک این گفتار کن
له کوتايشدا دهلی:

عقل میگوید چنین، و عشق میگوید چنان
همچو خالص در جهان یک نکته را قرار کن (دیوان، 1994: 21)

دل شوینی چاکه و دهشیت شوینی عهرشی خوا بیت، به لام بیروبوچونی
عهقل وانییه به لکو ریک پیچه وانه یه دهشیت شوینی شهیتان بیت،
پرسیاره بنه رته ییه که لیرده ائوه یه دهسه لاتی عهشق له کویدایه، ئایا له
دهسه لاتی دل گه وره تره یان نا، تیکه لی رۆح ده بیت و له دهسه لاتی دل
دهرده چیت، عهقل چ رۆلک ده گریته؟ له کاتیکدا (عهقل وهرگیراوه و
ئهم مه عریفه یه دهگه ریته وه بو زوری به خششی خوایی ئەم مه عریفه یه
له مروڤدا به پیی مه رجه عیرفانییه دیاریکراوه کان دهرده که ویت،
نمونه ی شیایی هزر، سه رباری ئه وه ی ئەم مه عریفه یه به ره می
سیستیمیک یا پهیره وکردنی ئالیه تیکی ریکخستن، به لکو له قولایی دلی
مروڤدا جیگیره (ابن عربی: 371).

دل دهگریته بیسنور بیت کاتیک به پیوانه ی خوشه ویستی یا عیشق
ده پیوریت، ههروهک له وهسفی دلیدا (ئین عهره بی) دهلیته:

لقد صار قلبي قابلا كل صورة فمرعى لغزلان و دیر لرهبان
و بیت لأوثان و كعبة طائف و ألواح توراة و مصحف قرآن
أدين بدين الحب أنى توجهت ركائبه، فالحب ديني و ایماني (ترجمان الأشواق: ۳۳-۳۴)

دل و هاوواتاکانی، ئایا دل وهکو ئه و قه باره و ئیش و فه رمانانه ی له نیو جهسته دا هه یه تی، یا وهکو ئه ندامیک که مملانی له گهل عه قل ده کات به وهی ئه و به رپرسی هه سته کان و ئه میان به رپرسی ژیری، ئایا به پوهه راسته قینه که ی به کار دیت یا به پوهه خوازه ییه که ی، چونکه وهک ئاماژه ی پنده کریت: دل لوژیک کی هه یه که لوژیک نازانیت.

که واته بویه دل بوته ناوهندیکې گرنگی بایه خپیدان له لایه ن شاعیرانه وه، ناوهندی سهره کی خوشه ویستی و رق و کینه و.. هتد، بویه زورترین به کارهینانی وهکو پهمز هه یه، سه رچاوه ی سوزه، خودی ژیان وابه سته ی دله، چونکه مه رچی نه مانی ژیان وهستان و نه مانی ترپه کانی دله.

ئهرستو دل به مالی عه قل و لوژیک و هه سته کان داده نیت، پیی وایه دل به دوو حاله تدا ده روات: یان وشکی یان گهرمی، له حاله تی گهرمیدا وهکو ئه وه وایه ئاگر له نیویدا هه لگیرساییت و هه ست و سوز و شه یدایی له دایک ده بیت، ئه م بیروباوه ره له باره ی دل له ئه وروپا تا سه ده کانی ناوه راست به رده وام بوو.

سوفیگه ره دیرینه کان مه عریفه ی دلیان دیاریکردوه به: به دیکردن و تیگه یشتن له باره ی خوا (الروذباري: 87). چه مکه که یان بو دوو ئاست دابه شکردوه، یه که میان: سیفه تیکی ئه رینییه په یوه ست به په سه ندکردنی مه عریفی و زانستی راسته قینه، دووه میان: سیفه ته نه رینییه که ی به هو ی ده سه لاتی ئاره زووه کان له سه ر دلا، هه میشه مملانی له نیوان ئه م دوو سیفه ته دا هه بووه و هه یه، چونکه پوناکی مه عریفه ئامانجی عاریفه، پوناکی مه عریفه وهکو هه تاوه و پوناکی عه قل وهکو مانگه، پوناکی زانست وهکو ئه سته رکه کانه، به پیی دابه شکردنه کان بو دل و خه سه له ته کانی ئاماژه به دوو ئاستی بلاو له تیگه یشتنی سو فی دراوه،

ئاستی یه کهم/ دهیگه یه نیت به دنیا و ژیانی له چوارچیوهی دنیا، و ئاستی دووهم/ دهیگه یه نیتہ روژی دواپی و پاداشته کانی. قوشهیری دل به شوینی مه عریفهت و گیان به شوینی خو شه ویستی و نهینی به شوینی بینین داده نیت، به تیروانینی ئه و نهینی میهره بانتره له گیان و گیانیش چاکتره له دل (قشیری، 1989: 176) ئه مه له لایهک و له لایهکی دیکه وه پیی وایه دهر وون شوینی کاره نه شیواه کانه، له کاتی کدا دل و گیان و نهینی شوینی کاره چاکه کانه (سه رچاوهی پیشو: 174_175).

سوفییه کان دهر که وته کانی یه زدان و پروناکی و نهرم و نیانییه کانی که به (لطایفی سبعة) ناسراوه، بریتیین له: (سروش، دهر وون، نهینی، عه قل، دل، شاراوه، هشاردان)، ئه م ههوت قوناغه ده بیته ناو نیشانی قوناغه کانی بالابوون و کامیل بوونی مروّف، به واتای دل ههردوو جیهانی دیار و نادیار کوّده کاته وه (شجاری: 139).

عاریفانی میژووی ئیسلام له نئو هه موو گه لانی ناوچه که و یهک له وان کورددا، دلایان به کانگه ی ئه وین و ئاویته ی زاتی خوا زانیوه (سولتانی، 2016: 79).

لای صافی دل چه شنی مروّفیکی خه لوه تنشین ئه وپه ری وینه یه کی سوفییانه ی عاشقانه ی له راده به دهره، ده لی: مه نعی ئاه و ناله یی دل بو چیبه بی ئیختیار وا له بهر زامی له گوشه ی سینه که م هاواریه (دیوانی صافی: 225)

۳_ ته وهری دووهم/ فهره نگی دل له دوو توپی شیعره کانی صافی دا
دل ناوه ندی ژیری و بیرکردنه وه و درکپیکردن و سه رچاوه ی حکمهت و زیره کییه، میشکیکی تایبهت به خو ی هه یه پیی دهوتریت: (دهماغی دل) یا (عه قلی دل).

صافی ههردوو هیلی ژیانی کهسی خوی و شیعرهکانی هاوتهریب بوون، به واتایهکی تر ژیانی کهسی شیعری بوو و شیعرهکانی ژیانی کهسی نهو بوون، بویه گیوی موکریانی دهلی: له خواناسی و ئایین دۆستی و خوا پهرسنتندا گهیشتبوووه پلهوپایه پیرانی ناودار(موکریانی، 1973: 5)، تهنانهت ههلیژاردنی صافی وهکو نازناو خوی له خویدا گوزارشته له ریرهوی ژیان و بیرکردنهوهو بیروباوهری، ههر لهبهر نهوهیه لهگهڵ ناوهیتانی صافی گهلیک پیگهی لهگهڵدا بیت، وهک: قوطب، حهزرتی مورشیدی فاضل، کامل، المرشد الأکمل و الشیخ الاجل، (دیوانی صافی، 2004: 532).

دلی صافی چ وهکو سوئی چ وهکو شاعیر له نیوان بوون و نهبووندا بووه، کومهلیک هوکاری ههبووه بو بوونی له نیو نهبووندا، وهکو: بوچی نهگری دل لهسهه نهه شیهوه پهشیوه؟

واحهپسه له نیو چینی چهمی پهچهمی چهمدان..(142)

بهکارهیتانی دل له شیعره کوردیهکانی شاعیر بهمشیهویه:

۷ شیعری پیتی أ

۱ شیعری پیتی ت

۲ شیعری پیتی ر

۱۰ شیعری پیتی م

۱ شیعری پیتی ن

۲ شیعری پیتی و

۲۰ شیعری پیتی هی

۹ شیعری پیتی ی

که کوئی نهمانه دهکاته 52 دهقی شیعری، نهمه و جگه له قهسیدهی جهفای عیشق که له 26 بهیت پیکدیت، ههروهها 4 چوارخشتهکی و 2

۲۱ توئینهوهکانی کونفرانسی نیودهولهتی صافی هیرانی

پینجین و 2 پینج خشتهکی یهکیان له سههه غهزه لیککی عهونی و ئهوی دیکهیان له سههه غهزه لیککی ناری.

کووی به کارهینانی دل 178 جار، جگه له به کارهینانی 3 جار قهلب و 14 جار دل بهر و هه ریهک له دلفریب و دلارام و دلتهنگ و دلماهی یهک جار، ئه مه و جگه له به کارهینانی (سینه) وهکو قهفه سی دل و هه ندیک جار هه ر سینه وهکو هاوواتای دل به کارهینراوه.

مولکداری دلی شاعیر ته نیا ئه وه، ئه م مولکدارییهی دل و تایبه تکردنی به ئه و ده ر برینکی ناوازه و گوزار شتیکی سو فیانهی جوانیبه خشه که ده لی:

له علی لئوی شاهیده مولکی دلم خاصی ئه وه (150)
تا که شوین که مه لبه ندی خه می بو شاعیر دروستکردییت دل، بو یه ده لی:

صافیا دل مائیلی ته نهایی بی عه یی نییه
عیله تی سه و دایه تی هه ر هه ز له جی بی غه م ده کا (151)
ئه گه ر دل که یه کسانه به خودی شاعیر خووی وهکو مروث و بیر کردنه وه یه کی شاعیرانه و سو فیانه هه ز له ته نیایی بکات، کاریکی باش ده کات بو ئه وهی له ئیش و ئازاری ده ور بهر دو ور بکه و یته وه و له عیشقی هه می شه ییه که ی نزیکتر بیته وه.

شاعیر باش ده زانیت ریگای عیشق زور دو ور در یژه، برینی کاریکی زه حمه ته، ئه م کاره ش که وتوته سهه ر دل. بو ئه م مه به سه ته ده لی:
دادیی عیشقت ئه وه ند دوره به روژ طه ی نا کر ی
په یکی دل بو یی سکون نابی به تاو شه ور و ده کا. (153)

به واتای شهو که هم ته نيایيښه که به دیدنیت هميش په رستن و هيمنی و چوونه نیو جیهانی بیرکردنه وه یه کی سوځیانه، به تاييه تيش شه ورؤ که حاله ت و گه شتيکی پیغه مبه ر (د.خ)، و ده گه ریته وه بو شه وی میعراج، له پال نه مه شدا شاعیر چه ندين حاله تی تاييه ت به دل دیاریده کات، نمونه ی:

۱_ ناره زوو کردنی گریان

دل له بو مه حېوبه ئیستا گریه و زاری دهکا
وا له هه ردوو چاوه کانی خوین و ئاو جاری دهکا. (154)
نه م بیرؤ که یه لای نالی به دیده کریت که ده لی:
له م شه رخی دهردی غوربه ته، له م سوژی هیجره ته
دل په نگه بی به ئاو و به چاوا بکا عوبور. (دیوانی نالی، 1976: 197)

۲_ ناره زوو کردنی خواردنه وه و مه سستی

دل له بهر دهردی فیراقی یاره مه یلی مه ی دهکا
گوئی له دهنگی ساز و عود و به زمی نای و نه ی دهکا. (155)
۳_ بی نارامی و ناجیگیری

دوور له یاره دل له بوئی بی ثباته (صافیا)
تا کو له م سه گ مه رگه دابی ئیختیاری وه ی دهکا. (157)
یا:

نه و دلی بی قه راره که م که وته هه وایی یاره که م
صه بری له کتوه چاره که م زه حمه ته دهردی وا گران. (187)
شاعیر که چاری نامینئ هانا بو بای صه با ده با و ده لی:
نه ی بادی صه با هه سته له حال م به وه هوشیار
شه رخی دلی ماته مزه ده که ی من به ره بو یار. (163)
دوو نه رکی به باکه سپاردوه:

۱_ ئاگاداری بارودوخی شاعیر بیت.

۲_ ههستی دلی بگهیه نیتته یاره که ی.

ئهم داخوایکردنه له با له بابته تی فولکلوری و ئهده بی دیرین به دیده کریت، به لام بهم جوړه فه رمانکردن و هوشیارکردنه وهی به خشیني ده لاله تیکی نوییه.

شاعیر دل به ناوه ند و کروکی هه موو پروداو و هه موو شتیکی ژیانی داده نیت و به دلی ده به سستیته وه، نازانیت چون گوزارشت له و ته نه بچوک و هه لگری باره قورسه کانی عیشه که ی پی بکات، بویه دل لای شاعیر هه مووه و مروف جگه له دل که به ریوه ی بیات شتیکی تر نییه، ده شی بلین وه کو سوکانی ئوتومییل وایه به لام ئه ویان له دهستی مروقدایه و ئه وی تریان له دهره وهی مروقدایه، له بهر ئه وه جاری وا هه یه دهیداته دهستی بهخت، ده لی:

شه وی هیجران له بهختی دل دریژه

که روژی طالعی شی تاره بی تو. (192)

(ئه وهی نه یچیشتی نازانی) (العجم، 1999: 454) بویه ته نیا شاعیر ده زانیت هه سته کانی و دلی له چ حالیکدایه.

له ده قیکی شیعی دیکهیدا که له پیتی هییه و له 7 بهیت پیکهاتوه، (دل به را دل بی قه راره) نیوهی ریزی یه که می بهیتی یه که م و دواتر له بهیتی دووهم تا شه شه م خستویه تیه نیوهی کو تایی ریزی دووهمی بهیته کان تا له بهیتی هه وتم/ کو تایی ده یه نیتته وه نیوهی ریزی یه که می بهیته که، واته شیعی ریکی باز نه یی دروستکردوه، چونکه حاله ته که که بی قه راری دلیه تی داخراوه و لی دهرناچیت.

1 دل به را دل بي قه راره 7

له باسكردني غه م و په يوه ست كردني به دله وه هاوكيشه يه كي ناوازي
دروستكردوه و دهلي:

وه فاي عالم نه ما غيرت خه لاصي بوو صافي ئيستيكه
به تاچه سواره دل چبكا كه جهيشي غه م به ملياره.....(199)
وينه يه كي نه و په پري جوانييه كاتيك دل ده بيته تاچه سوار و به ران به ر
سو پايه كي بي ژماری غه م ده جه نكيته، كه ناكري كه س داواي بردنه وه و
سه ركه وتني لي بكات، چونكه لاسه نكه.

شاعير چه ندين وه سفي جوراوجوري داوه ته پال دل وهك:
دلي مسكين، دلي بيچاره، دل نه مه كداره، دل مائيلي ته نهايي، دلي زار،
دله ي زامدار..هتد.

يا جيگوركي پيكردن وهك:

له و دلارامه بپرسن وا دل نارامي نه ما
جاريكي چاريكي دهر دم كا ده خاله ت به و ده كه م..(176)
يا ئاخاوتن له گه ل دل وهك مروفتيكي سه ربه خو و له دهره وه ي خويدا،
دهلي:

پي ده ليم نه ي دل و هره ئيراني يا توراني به

نه و له به يني هه ردوو جيگا روو له ده شتي په ي ده كا.(157)
به پيچه وانه ي چه مكي نه م به يته، له دي ريكي تريدا هه مان دلي به مروفت
داناوه، به لام سيفه تيكي تري داوه ته پالي و دهلي:

دل نه فامه گهر بلې عه قلم بو لای له یلا دهچم
هر به مه جنونی دهگا پنی قور به عه قل و هوشییه. (۲۲۹)
چن لیکچواندنیکی له حاله تی دل دروستکردووه که تایبه تن به شاعیر
پیشتر به مشیوهیه دانه ریژراوه، وهک:

دلی قه قنهس میثالم وا له کوره ی سینه سوتاوه... (۲۳۱)
یا:

له دست طاوری غم ئیستیش ئه سیره دل به مه مظلومی
ولهی چبکا قوماندانی فیراقه ئه مری وا داوه... (۲۳۱)
یا: طهیری دل، سه رای دل، مورغی دل، بولبولی دهرده داری دل، بیعاره
دل،.. هتد.

دل چه شنی مرقیکی خه لوه تنشین ئه وپه پری وینه یه کی سو فیانه ی
عاشقانه ی له راده به دهری له لایه ن صافی یه وه پی به خشراره، ته نانه ت
له ده قیکی که به زمانی فارسی نوسیویه تی و دلی خستوته شوینی نه ی
مه ولانای رومی تیدا داوا دهکات ته نیا گوئ له دل بگیری ت نهک له نه ی
و ده لیت:

مشنو از نی چون حکایت های خام راز خود گوید به پیش خاص و عام
بشنو از دل محرم عشاق اوست هم فرح افزای هر مشتاق اوست... (۴۹۲)

هر چه نده له ژیر کاریگه ری عاریف و شاعیر مه ولانا ئه م ده قه ی
نوسیوه به لام پیچه وانه ی کردو ته وه، که هم نه ی و هم دل دوو
ره مزی گرنگی شیعی ری سو فیگه رین (بروانه: علی، ۲۰۲۱). پاولو کویلو له
رؤمانی (خیمیائی) ئاموژگاری گو یگرتن له دل دهکات و ده لی: (دل ت له
کوئ بی ت، گه نجینه ته، هر گیز ناگه یه ئه وه ی دل ت بیده نگ بکه ی ت،
ته نانه ت ئه گهر خوشت وا نیشان دا که گویت لی نییه چ ده لیت، هر له

سینه تدا دهمینیتته وه، وازناهیښی له وتنه وهی ئه وهی له باره ی ژيان و گهر دوون بیړی لی ده کاته وه). شاعیر به مشیوهیه مامه لهی له گهل دل کردووه، هه مووی گوئی بووه، بینینه کانیشی بو گو یگرتن له دل گوریوه، بو یه زیره کانه و به وردی توانیویه تی وه سفی بکات.

شاعیر تاقه ئامرازیک که بیدوزیتته وه موسیقایه بو ئه وهی کاریگه ری غه م له سهر دلی که م بکاته وه، بو یه ده لی:

ئهی موتریبی حه ریفان ده سته که به نه غمه خوانی

ئاوازی تویه بو دل وا ده فع ئه کا غه مانی

به زمت شیفایه سا دهی بوم لیده له به ربوگ و نهی

ئهو دهردی دل هه تاکه ی چی ماوه عومری فانی.. (۲۴۷)

صافی خو ی له نیو گو رانی گهر دووندا دوزیوه ته وه و مه سته جوانیه کان و مه سته عیشقی ئیلاهی خستویه تیه حاله تیکی په ریشانی، صافی زیاتر له شاعیره کانی دیکه له شيعره کانیدا که شیکی سو فیگه ریبیانه و حه لقه ی زیکر و بالابوون به ره و زاتی خو دای پی که ئیناوه (حه مه د، 2018: 90)، هه میشه له پال که شه ئاواز داره که ی ناوه وهی شيعره کان، له دهر وه شدا ئه م که شه هه یه و دلی شاعیر هه رده م له نیو مه سته عیشق دایه، غه زه له هه سته یه کانی لیوان ریژه له عیشقیکی بیسنور.

له چوارخشته کی دووه میدا که له ۷ بهیت پی که اتووه، (دلی من) بو ته پاش سه روا، له چوار خشته کی کوتاییدا و له چواره م ریزیدا ده لی:

موددیکه وه کو صافی که شیواوه دلی من..... (۲۷۳) واته صافی که سیک و دلش که سیک دیکه یه، ئینجا هه ردو وکیان به یه کده چوینیت.

له چوارخشته کی سته می شدا به هه مان شیوه له 7 بهیت پی که اتووه و (دلی من) بو ته پاش سه روا، به مشیوهیه له دل دواوه:

- ۱_ دڼ ← موشتاقی و یصالی یار
۲_ دڼ ← صه نعان
۳_ دڼ ← په ریشان
۴_ دڼ ← لوقمان
۵_ دڼ ← قوماندان
۶_ دڼ ← غه زه لخوان
۷_ دڼ ← قوربانی

له چوارخشته کی چواره میشدا به هه مان شیوه له 7 بهیت پیکهاتووه و
(دلی من) پاش سه روايه، که کومه لیک سیفته تی تری داو هته پال دل
به مشیوه یه:

- ۱_ دڼ ← مه جنون سیفته
۲_ دڼ ← هه سترکردن به وه حشته
۳_ دڼ ← ئاشوفته و پر شورش و غه وغا
۴_ دڼ ← به دبه ختی
۵_ دڼ ← موشتاق
۶_ دڼ ← بیچاره
۷_ دڼ ← له کوتایي چوارخشته کی کوتایي بریتیه له دوزینه وه ی
شوینی چاره سه ر که (دهرگه ی به غدا) یه، ئامازه یه بو شیخ عه بدولقادی
گه یلانی

له پینجینی دووه میدا که له ۷ پینجین پیکهاتووه، ئاخاوتنیکی له نیوان
خوی و دل چیکر دووه، سه رسورمانه کانی کردوته پرسیار و دهلی:
سه به ب چی ئه ی دلی دیوانه دووباره په شیواوی
له عه قل و فه همه وه دهرچووی له عیب و عاره وه ماوی.. (۲۸۶)

له پینجینی سینه م:

له وه حشتهت بوو که طهیری دل به نیویا هات و تیماوه
چ صه یادیکه سه د وه حشی له چینی پرچی پیچاوه.. (۲۸۷)
له پینجینی پینجه م:

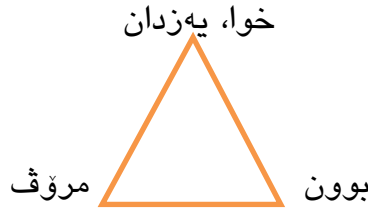
دلای بوچی دهوام ناکه ی له عه شقا هه رچی توشت بوو
گوتی چبکه م که شیواوم به سیحری چاوه که ی جادوو.. (۲۸۸)
له پینج خشته کی له سه ر غه زه لیک ی (ناری)، خوی و دل وه ک دوو
هاورپی لیک دانه براو نیشانداوه و ده لی:

من و دل ئیمرو ئه و شوخه له خوشی یه ک به ده ی کردین
له جامی له علی سه رخوشی و موقیمی مه یکه ده ی کردین
هه تا مه حشه ر خومار و مهستی ناز و نه شه که ی کردین

به غه مزه ی چاوی مه خموری سیاهی مهستی مه ی کردین

به ماچی لئوی موسته غنی له ئه نواعی مه زه ی کردین.. (۲۹۳)

له نیو سو فیگه ری خویدا بنه مایه کی گرنگ و سه ره کی که سو فیه کان
له ریره وه که یاندا پشتیان پیده به ست، گه پان بوو به دوا ی ئه و شتانه ی
دل و ههسته کان پاک ده کاته وه، چونکه دل هیچ شتیک دهسته به ر ناکات،
جگه له خوشه ویستی خودا نه بیت، له و روانگه یه وه صافی کاری له سه ر
پاک کردنه وه ی دلی ده کرد، بو گه یشتن به عیشه
راسته قینه که ی (حه مه د، ۲۰۲۳). ئه زموونی سافی ئه زموونیک ی کاره کییه له
پال ئه زموونی نووسینی شیعر، که شیعر ئامرازیکه بو خسته نه رووی
نهینیه قوله کانی دهروون و هه لختنی مه عریفه ی سو فیگه ری، ده برین
له باره ی سیگوشه گرنگه که ی بیر ی مروقی ته نیوه و هه میشه پرسیا ری
له باره وه ئاراسته ده کریت، ئه ویش بریتیه له:

شيعرييه تي زماڼي دهقي سوږيگهري خوځي له و په مز و ئيحا و خوازه و خواستن...هتد، دهبينيته وه، که به پيژدهيه کي فراوان و به دارشنتي هه مه جوړ سهرنجي وهرگر راده کيشيت بو چيژوه رگرتن له بالاترين نه و وينه هونه ريانه ي وينه ي گهردوون و دهرکه وته کاني و نه و شتانه به پروانيني کي سوږيپانه دهخرينه پروو، چونکه ههر خوځي سوږيگهري له جه وه ردا حاله تي ويژدانسي تاييه ت و قوول دهنوښيت، که سه رچاوه که يان غه مگينييه کي قوولي هه م تاکه که سي وه کو خودي شاعير، هه م وه کو کو مه لگه ي کوردي له و کاته دا. له وانه يه کاري کي نه سته م بيت شيعري کي سافي به دييکه يت باسي له دل يا حاله ت يا کاري گه ريبه کاني سه ر دل نه کرد بيت، له و پروانگه يه وه سافي شاعيريش هه موو مه عريفه و پروانينه کاني له ناوه ندي (دل) هوه پيگه يشتووه و دل لاي سافي بالي به سه ر هه موو بابه ته کاني ژيانيدا کيشاوه، وه ک نه وه ي ته نيا به دل به ريوه بچيت، به واتايه کي ديکه شاعير هه ر زوو قوناغي سه رسوپرمانی تيپه راندووه، له ئاکامي وردبونه وه و بيرکردنه وه ي قوول، تا گه يشتو ته نه وه ي ناکري به هو ي عه قله وه نه م هه موو بابه ته که له که بووه ي ژيان تيپگات، که ته نيا له ريگه ي دل و هه ستي ناوه کي پيي ده گات، نه م بيروکيه له نيو شيعره کانيدا رهنگيداوه ته وه و له ريگه ي ونبووني له نيو دهر يايه کي بيسنووري عيشق نه زموونه سوږيگه ريبه کاني پيگه يشتون و به ره مدار بوون.

۴_ ئه نجام

_ صافى يه كيځكه له و شاعيرانه ي زور كارى له سهر دل كر دووه ئه مه ش ده گه پرېته وه له لايه ك بو سو فېتېه كه ي و جاريكي تريش بو شاعيرييه كه ي و جاري سنيه مېش بو مرو فبو ونه كه ي.

_ صافى دانه رى (تېورى دل) ه، چونكه دل هه مووه لاي نه ك پاژده كه، سه ره كييه نه ك لاهه كي، سه رچاوه ي هه موو فير بوون و مه عريفه يه كه، كه چه شنى كانېيه كي به خشنده به رده وام هيلى جوانييه كاني نيو گه ر دوونى گرتووه و ويته ي ناوازه يان لى درووست ده كات.

_ شيعره كان ميژووى نوسين و تومار كرنان نييه، ئه مه كارى ليكوله ر سه خت ده كات چونكه ناتوانين هيلى ئه و گورانكار يان ه ي به سهر دلدا هاتووه و قوناغه كاني به ووردى ده ستنيشان بكه ين، بويه ته نيا ئاماريكي به كار هينانى دل و چونيته ي به كار هينان و دار شتنه كانيان خراوه ته روو.

_ صافى پيشكه و تنه هوشيار ييه كه ي له ريځه ي پيشكه و تنى هوشيارى (دل) ي پيځه يشتووه، واته له ريځه ي دل ه وه گه يشتو ته قوناغى ميتا هوشيارى، چونكه تېروانينه كاني له ريځه ي چاويكي عاريفانه بووه.

_ دل كودى شيعره كاني صافى يه و ئه گه ر راسته و خو ش ناوى نه هينابيت، ئه وا ناراسته و خو ئامازه ي پيكر دووه، يا له ميانه ي وه سفېك يا شوينى دل، يا خسته پرووى حاله ته كان وه ك نالين، سينه، هتد.

۵_ سه رچاوه كان

_ ابن عربي (۲۰۰۶)، فصوص الحكم، ط ۲، مكتبة الثقافة الدينية، القاهرة.

_ ابن عربي، محي الدين (۱۹۶۶)، ترجمان الأشواق، دار صادر، بيروت، لبنان.

_ ابن عربي، محي الدين (۲۰۰۹)، ماهية القلب، تحقيق: قاسم محمد عباس، دار المدى، ط ۱، دمشق، سوريا.

_ ابن عربي، محي الدين (د.ت)، الفتوحات المكية، ج ۱، دار صادر، بيروت.

_ الروذباري (.)، المشاهدات للقلوب و المكاشفات للأسرار، السلمي الطبقات.

- _ العجم، د. رفیق (۱۹۹۹)، موسوعة مصطلحات التصوف الاسلامي، مكتبة لبنان ناشرون، لبنان، بيروت.
- _ الغزالي، أبو حامد (۲۰۰۳)، احياء علوم الدين، اشراف و مراجعة: صدقي جميل العطار، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع، ج ۴، بيروت، لبنان.
- _ المهداوي، د. ايمان كمال مصطفى (۲۰۱۵)، القلب و دلالاته عند الصوفية، مجلة مدار الآداب، مجلد ۵، عدد ۱۱.
- _ أنيكلسون، د. (۱۹۵۸)، الصوفية في الاسلام، ترجمة: نورالدين شريبة، منشورات مكتبة الخانجي، القاهرة.
- _ سولتانی، ئه نوهر (۲۰۱۶)، شيكردنه وهی دیوانی سهیید کامیل ئیمامی (ئاوات)، بهرگی بهکه م، بهرگی دووهم، مالمپری پوژهلالات، بوکان.
- _ دیوان حضرت مولانا شیخ عبدالرحمن خالصی القادری طالبانی کرد (۱۹۹۴)، جذبہ عشق، انتشارات فقیر حاج محمود محمدی طالبانی، چاپ چهارم، چاپخانه سعید، سندج.
- _ حه مه د، په خشان سا بییر (۲۰۱۸)، ره مزیه ته تی نهی له چواچی وهی شیعیری سو فیگه ری دا، گو قارا زانستین مرو قایه تی یا زانکویا زاخو، هژمار ۱، بهرگ ۱.
- _ حه مه د، په خشان سا بییر (۲۰۲۳)، جوانیناسی جیهان بینی سو فیگه ری یانه له شیعره کانی صافی دا، گو قاری رامن، ژماره ۳۰۷_۳۰۸، مانگی ۵_۶.
- _ دیوانی صافی (۲۰۰۴)، لیکولینه وهو ساغردنه وهی: محمدی مه لا مصطفى هیرانی، چاپخانه هی وه زارته پیروهرده، کوردستان، هه ولیر.
- _ دیوانی نالی (۱۹۷۶)، لیکولینه وه و لیکدانه وهی: مه لا عه عبدالکریم مدرس و فاتح عبدالکریم، چاپخانه هی کوری زانیاری کورد، به غدا.
- _ علي، طاهر مصطفى (۲۰۲۱)، بين قصيدة القلب للشاعر الكردي صافي الهيراني و قصيدة الناي لجلال الدين الرومي (دراسة مقارنة في التأثر العكسي)، دو فصلنامه مطالعات ادب اسلامي، السنة الاولى، العدد الأول.
- _ فروزانفر، بدیع الزمان (۱۳۶۱)، احادیث مثنوی، چاپ سوم، امیر کبیر، تهران.
- _ گرمارودی، محمد اسدی (1384)، ارتباط عقل و دل، فصلنامه علمی، پژوهشی انجمن معارف اسلامی ایران، سال اول، شماره چهارم، پاییز.

- _ نقابي، عفت(۱۳۸۷)، جاياگاه دل در مثنوی، مجله دانشكده ادبيات و علوم انساني، س۱۶، شماره ۶۲.
- _ القشيري، عبدالكريم بن هوازن(۱۹۸۹)، الرسالة القشيرية، تحقيق:عبدالحميد محمود و محمود بن الشريف، مطابع مؤسسة دار الشعب.
- _ ديوان أبي تمام(۱۹۷۵)، شرح: الخطيب التبريزي، تحقيق: محمد عبده عزام، ج ۴، دار المعارف، مصر.
- _ الشوقيات(۲۰۱۲)، ج ۳، ط ۱، مؤسسة هنداوي للتعليم و الثقافة، القاهرة، مصر.
- _ شجاری، دكتور مرتضى، زهرا گوزلی(زمستان ۹۲)، دل آدمی و مراتب آن در عرفانی اسلامی، فصلنامه ادبيات عرفانی و اسطوره شناختی، س ۹، ش ۴۴.

ملخص البحث

الصوفية ظاهرة قديمة حديثة، لها جذور تاريخية، والتصوف شوق روح الانسان الى الله ومعرفته، وتجربة باطنية وروحية عاشها الشاعر صافي(۱۸۷۳_ ۱۹۴۲) وامتألت بها مشاعره، فلم يجد أمامه سوى التعبير عنها من أعماق قلبه، واعتبر الشعر من الأدوات المناسبة للتعبير عما يجول في داخله، لأن الشاعر نشأ في بيئة اسلامية ذات جذور صوفية، لذلك تجربته تجربة صوفية و شعرية معا، واستطاع الشاعر أن يجمع بين جمال الفكر و جمال الاحساس و يترجمهما الى جمال شعري، ومن ذلك جاء موضوع بحثي بعنوان: (ماهية القلب و التذوق من أسرار الوجود في أشعار صافي)، محاولة بذلك الكشف عن امتداد التجربة الصوفية للشاعر صافي، لأن اعتمد الشاعر على (القلب) كمركز لجميع نشاطاته الذهنية ومصدرا لعلمه و علاقته بالله، والبحث محاولة لكشف استعمالاته للقلب كمفردة ودلالاته بصورة مباشرة وغير المباشرة عن طريق الرمز والاستعارة والايحاء وعرض الأوصاف الخاصة به، ويتكون البحث من مبحثين: المبحث الأول يناقش: (القلب؛ صوت العقل في الصدر) والمبحث الثاني يدور حول: (معجم القلب في طي أشعار صافي).

اعتمدت في البحث على المنهج الوصفي والتحليلي لضرورة يستدعيها البحث للوصول الى أهدافه و تحقيق غاياته، هذا بالاضافة الى عرض أهم النتائج المتوصل اليها، والمصادر وملخص البحث بلغتي العربية و الانجليزية.

Abstract

Sufism is an ancient and modern phenomenon, with historical roots. Sufism is the longing of the human soul for God and His knowledge, and an inner and spiritual experience that the poet Safi (1942-1973) lived through and his feelings were filled with it. He had no choice but to express it from the bottom of his heart, and he considered poetry among The appropriate tools to express what is going on inside him, because the poet grew up in an Islamic environment with Sufism roots, so his experience is a Sufism and poetic experience together, and the poet was able to combine the beauty of thought and the beauty of feeling and translate them into poetic beauty, and from that came a research topic entitled: (The essence, the heart and taste are among the secrets of existence in Safi's poetry), an attempt to reveal the extension of the Sufism experience of the poet Safi, because the poet relied on (the heart) as the center of all his mental activities and a source of his knowledge and relationship with God, and the research is an attempt to reveal his uses of the heart as a word and its connotations. Directly and indirectly through symbolism, metaphor, suggestion, and presenting its descriptions. The research consists of two sections: the first section discusses: (the heart... the voice of the mind in the chest) and the second section revolves around: (the dictionary of the heart in the collection of poem of Safi) In the research, I relied on the descriptive and analytical approach due to the necessity required by the research to reach its goals and achieve its goals. This is in addition to presenting the most important results reached, the sources, and a summary of the research in Arabic and English.

Key Words: The heart, Safi, literary criticism, the art of beauty, Sufism poetry